شاڵاوی ئەنفال لەهەشت قۆناغی بەربەریانەدا.......

هێرشەکان ، بەسەرکردایەتی خودی صەدام و بەسەرپەرشتی ڕاستەوخۆی عەدنان خیراللّەو عەلی کیمایی جێبەجێکرا.

ئا : ئەنفالستان

ئەگەرچی نەخشەی ئەنفال تەنها بۆ ناوچە ئازدکراوەکانی کوردستان نەبوو بەڵکو بۆ لەناوبردن و پاکتاوکردنی هەموو کورد بوو، بەڵام ڕژێم لەوسەروەختەدا تەنها دەرفەتی ئەوەی هەبوو کەناوچە ئازدکراوەکان بخاتە ناوچوارچێوەی سیاسەتە گلاوەکەیەوە کەلەمانگی ئازاری (1988)ەوە سەرجەم هێرشەکانی بەهەشت قۆناغ دەست پێ کردو لەشەڕێکی کاولکارانەدا توانی زۆربەی زۆری سیاسەتەکانی بەجێبهێنێ.

ئەنفالی یەکەم:

بۆ دۆڵی جافایەتی و مەرگە.

ڕۆژی 1988/18/2/21 ڕژێمی بەغدا پشت ئەستور بەتانك و تۆپی قورس و دورهاوێژو فڕۆکەی جەنگی و کاتیوشای 133ملم هێرشێکی بەنەخشەو پلانی سەربازییەوە کردەسەر دۆڵی جافایەتی وشەڕێکی بەرەیی فراوانی دامەزراندن و ناوچەیەکی فراوانی 70 کم گرتەوە، ئەم هێرشەیان ئەنفالی یەك بەسەرپەرشتی فەیلەقی یەك و فەیلەقی پێنجی دەکردو لەمیانیاندا 30لیوای فەیلەقەکانی (2،3،4،5،6،7)و لیوای هێزی تایبەتی (قوات الخاصە)ی (65،66) سەرکردایەتی گشتی هێزی چەکدار لیوای مغاویری فەیلەقی (2،4،6) لیوای (19،31،72،116،438،445)ی فەوجی مغاویری فەیلەقی 4،5ی تێدابوو جگەلەوانەش نزیکەی 30 فەوجی ئیحتیات و فەوجی جاشە سوکەکانی کوردیان لەگەڵدا بوو.. کەپتر ڕۆڵی چاوساغ و کەواسوری بەرلەشکریان دەبینی، سەرەڕای ئەم سوپا زەبەلاحەش هەستی‌یان بەلاوازی دەکردو چەندین تەن گازی ژەهراوی و قەدەغەکراویان هەلگرتبوو، بەسەر سەنگەرەکانی پێشمەرگەو گوندەکان و ژن و منداڵاندا باراندیان و نەك هەر باڵندەو زیندەوەریشیان قڕ دەکرد.

پلانی سەربازی هێرشەکە:

-لەکۆتەڵەوە بۆ سورداش، کلکەی پیرەمەگرون، هۆمەرقەوم، شەدەڵە، هەللاجو دابان، سەرگەڵو، هەڵەدن یاخسەمەر.

-لەکانی ساردو قەمچوغەوە بۆ: سەرمۆرد، سارا، قەرەسرد، هازەڵە، قەلەم پاشان کلاوسپی، قەرانگوێ.

-لەهەنارانەوە بۆ کانی گۆران، پیرکە، قزلەر، لوتکەی چایەر، کونەکۆتر.

-لەباڵخەوە بۆگاپیلۆن، لەولاغلو بۆ گۆجاڕو گەڕەدێ خەجەلەرزۆك.

-لەبنگردەوە بۆ کوێرەکان، سێدەر، دۆلەبی، هەنجیرە، مەرگە، شارستێن، ئاوەژێ، کانی توو.

ئەگەرچی ڕژێم لەم هێرشەدا ڕووبەڕووی ئاستەنگی قورس و گران بووەوو پتر لە 8 هەزار سەربازو ئەفسەری کوژران، زیانی ماڵی بەرکەوت بەڵام توانیان سەرەنجام بگەنە ناوچەکەو داگیری بکەن، پاش ئەوەی هێزی پێشمەرگە پتر لەمانگێك بەرەنگاری ئەم هێزە زەبەلاحە ببنەوە، لە 17-18ی ئازاری 1988 کشانەوە بۆ سنورەکان.

ئەنفالی دوو: بۆ قەرەداغ.

لەشەوی 22\23ی ئازاری 1988 ڕژێم بەسوپایەکی زەبەلاحەوە لەچەند قۆڵێکەوە هێرشی بردە سەرناوچەکانی بازیان، تەینال، قەرداغ، دەربەندیخان.

لەڕۆژی 1988/3/23 سوپای بەعس هێرشی کردە سەر گردەشێر، میریاسی لەلایەکیشەوە بۆ گڵەزەردە، زڕگوێز، دارە ڕەش.

-قۆڵی دەربەندیخان بۆ چرچەقەلا، شاخەزەردە، هۆمەرقەلا، بەلەك جاڕ، تەکیەو سێوسێنان..

-دەربەندیخان بۆکانی سارد، باوەخوشێن و سێوسێنان.

-سلێمانی بۆ زڕگوێز، دارە ڕەش، ناحیەی قەرەداغ.

-ئەللایی بۆ ئالی بزاو، هەنجیرە، بالانجۆن شێخ مەن و دەربەند سوتاو.

- ئەللایی بۆ هالەی سەرچاوە، خێوەتە، دێلێژە.

-ئەلایی بۆکانی شایە، وەرمزیار، گاوانی و باڕۆیی.

-لەبازیانەوە ڕاستەوخۆ بۆ سەرشاخ تاکو دەربەندی باسەڕە.

-لەچەمچەماڵەوە بۆ مەلا حسین، دەربەندباسەڕەو ژاڵە.

ئەنفالی سێ: بۆ گەرمیان

-شاڵاوی سێهەمی ئەنفال لە 1988/3/31-18-/1988/4 بەسەرپەرشتی عەلی حەسەن مەجیدو عەمید روکن بارق عەبدوڵا لەچەندین سنوری جیاجیاوە هێرشی درندانەیان کردە سەرناوچەکانی گەرمیان.

ڕژێم بەپێی نەخشەیەکی وردو چڕی سەربازی داڕێژراو لەناوچەکانی (چەمچەماڵ، سەنگاو، لەیلان، قادرکەرەم،نەوجول، دوزخورماتوو، کفری سەرقەلا، جەبارە، کەلارن باوەنور، تیلەکۆن دەربەندیخان) دڕندەکانی ئەنفال بەچڕی بازنەیەکی سەربازییان بەچواردەوری گەرمیاندا دروست کرد، ئەمیش بەهۆی ئەوەی کەئەم ناوچانە نزیکبون لەبیرەنەوتەکانی کەرکوك، تکریت، دیالە کۆمەڵبەندی سەرەکی هێزی دەسەڵاتی ڕژێم بوو، لەبەرئەوەش دوژمن گەرمیانی بە مەڵبەندی پڕ مەترسی دادەنا.

ڕژێمی بەعس پرۆسەی ئەنفالی لە 100٪ لەگەرمیاندا جێبەجێکرد، لەم شاڵاوە گەرمیاندا ژمارەیەکی زۆر کەم رزگاریان بوو، زۆرێك لەگەرمیانیەکان بە ژن و پیاو منداڵ وپیر کەوتنە ناو تۆڕی دۆزەخی ئەنفالچیەکانەوەو زیاتر لە هەزار گوندی گەرمیان ئەنفال کران و بێسەروشوێن بوون.

ئەنفال بەتەنها پرۆسەیەك نەبوو لەگەرمیاندا بەڵکو سەراپا کوردستانی گرتەوە، بەڵام زیاتر جەستەی گەرمیانی هەڵقرچاند.

سەرەڕای ئەم شاڵاوەش پرۆسەی تەعریب و تەبعیس و تەهجیر نەیتوانی گەرمیان لێك بترازێنێ.

لە 1988/4/8دا دوژمن ژمارەیەکی زۆری لەخەڵکی گوندەکانی سەنگاو ڕاپێچی ئنفال کردو لە 1988/4/10یشدا هەموویانی گوازرانەوە بۆ چەمچەماڵ و پاشانیش بۆ دووبز.

لە 19878/4/14 بەربلاوترین شەپۆلی خەڵکی گەرمیان لە ناوچەکانی (کوڵەجۆی حاجی حەمەخان و مەسورە) داکۆکرانەوە پاشانیش ڕاپێچی قەلای قۆرەتووی سەر بەناحیەی مەیدان کران.

ئەنفالی چوار:

بۆ ناوچەی گۆپتەپەو عەسکەر.

سوپا لە 1988/4/20 هێزێکی زۆری بەچەکی قورس و کیمیایی و فڕۆکەی جەنگی و کۆپتەرەوە ئامادەکرد بۆسەر ناوچەکانی (ئاغجەلەر-چەمی ڕێزان-دەشتی کۆیە-تەق تەق-قەرەهەنجیر) ئەمەش لەپێناو ئەنفال کردنی هەموو ئەو ناوچانە بوو کەئەنفالیان بکات. لە 1988/5/3دا کیمیابارانی (گۆپتەپە، عەسکەر، مایلە، سەرچەما، شێخان، کەلەشێرە، چەمی ڕێزان، قوچەبلاخ، زەرزێ)یانکرد، وژمارەیەکی زۆری لەخەڵکی عەسکەرو گۆپتەپە گیانیان لەدەست داو بریندار بوون لە سپێدەی ڕۆژی 1988/5/4 سوپای عێراق بە سەرۆکایەتی نزار خەزرەجی دوا هێرشیان کردە سەر ناوچەکەو لەپاڵ فڕۆکە\ی جەنگی و کۆپتەرو پیلاتۆز، هەروەها لە چەندین قۆڵی جیاجیاوە هێرشیان کردەسەر (قەلاسێوکە، شوان، شێخ بزەینێ، دەشتی کۆیە، دۆڵی بازیان، زەرزێ) تێیدا ژمارەیەکی زۆری ژن و منداڵ و پیر بێ سەروشوێن و هەتا ئەمڕۆش چارەنوسیان نادیارە.

شاڵاوی ئەنفال و کیمیاباران

سەرلەئێوارەی 5/3 سێ کۆپتەری جەنگی خاڵخلانی بۆردومان کرد، ڕژێم لە سەعات 4.45 دەقیقەدا هەشت فڕۆکەی جەنگی سوپای بەعس هێرشیان کردە ناوچەی عەسکەرو ژمارەیەکی زۆر لەژن و منداڵ و پیربوونە قوربانی ئەم هێرشە کیمیاییە.

لەسپێدەی 1988/5/4 سوپای ئەنفال بەتانك و زریپۆش و تۆپ و کاتیۆشا بەیارمەتی فڕۆکەی جەنگی و کۆپتەرو لەچەند لایەکەوە هێرشیان کردە سەر (قەلاسێوکە،شوان، شێخ بزەینی، دەشت کۆیە، دۆڵی بازیان، زرزی).

-لەچەمچەماڵەوە بۆکانی عەرەبان و تلیان و تیژەو محەمەدخان.

-لە چەمچەماڵەوە بۆ شێخ پاڵەوان و تەوەکەل و ئاغجەلەر.

-لەچەمچەماڵەوە بۆ ئاغجەلەرو گۆپتەپەو و سەرچنار،

-لەچەمچەماڵەوە بۆ پەکەڕش و فەقێ میرزا.

-لەتەقتەقەوە بۆ قەرەناوو کەپەنەك و قەسرۆك، گردخەبەروکانی هەنجیری برایم ئاغا.

-لەتەقتەقەوە بۆ شێوەسوورو تورکمان باخ و کارێزە.

-لەتەق قەوە بۆ کونەگورگ و باخە جنێررو گەرمك و تەکەلتوو.

لەتەق تەقەوە بۆ مخەرەس و مەر زیادو دەم زێ تا گۆمەشین و قزلوو.

-لەگۆپاڵەوە بۆ سەرچاوەو کانی بی و گەورە دێ.

-لەسوسێوە بۆ شیلەخان و عەودالان و زرزی و قوچەبلاغ.

-لەسوسێوە بۆ کەلکەسماق و ئێڵە للاوەکانی سوورو کلێسەو بۆ گرو کانی بی.

-لەکۆیەوە بۆ بامورتەکان و شەوگێڕو باجوان و ناسر ئاغا.

-لەکۆیەوە بۆ بناری حاجی قەلاو فولکەی داوداو.

-لەکۆیەوە بۆ قەیسەری و ئاسکی کۆیەو تیمارۆك و دۆندارو پیازۆك.

-لەشوانەوە بۆچوکانو پاپیلان و گورگان و قەتار.

-لەشوانەوە بۆ عەلی بەیان و شەوگێری (شێخ بزێنی خواروو).

-لەپردێوە بۆ گەلۆزی و سەربیرەو قەرەسالم و کاولەسوار.

-لەقەرەهەنجیرەوە بۆ شوانی سەرخاسەو دەلوو.

-بەم شێوەیە سوپای دوژمن بازنەیەکی بەدەوری شورەکەدا تەنی، لەوکاتەدا زێی دوکانیش بە شێوەیەك بەردایەوە تابوارنەبێ کەس بپەڕێتەوە.

ئەنفال و ئەنفالچی یان ئەنفالی (5-6-7)

بۆ ناوچەکانی شەقلاوەو ڕەواندز

سەعات 6ی بەیانی 5/24 سوپا لە 3 قۆڵەوە هێرشی کردە سەر قەلاتووکان.

قۆڵی یەکەم/ لەقۆڵی دوکانەوە.

قۆڵی دووەم/ لەگردی گازێ و گورجی کاوێوە.

قۆڵی سێیەم/ لەگردی جیقنەوە هێرشی کرد.

شەڕ لەسەرجەم قۆڵەکانەوە بەرپابوو بۆ سەرناوچەکانی مەڵبەندی (3)، 5/24-8/31 هێرشی بەردەوام دەکرایە سەر لەقەلاتوکان، ڕەزگە، شاخی ئارمۆشە، سپیلکی ڕەواندوز، بنەکاول، هەندرێن، زینی سەران، کێلێ، دۆڵی ئاکۆیان، دەرگەڵە، زین، سەران، سەرچاوە، وەرتێ، شاخی هەڵموند، گەرووی مەنجەڵ، چیای بێ ترخێن، کەپکی حەمەد ئاغا، زیارەت، کێل کێل، بەنی هەریرن گوندی فەقێیان، گوندی گەرەوان.

لەوهێرشەدا سوپای دوژمن جگە لەهێزێکی زۆری پیادە، کەتیبەی تۆپی قورس و دوورهاوێژو کاتیۆشاو دەیان فڕۆکەی جەنگی و کۆپتەرو دەبابەو مودەرەعەو ژەهری کیمیایان بەسەر وەرتێدا داباران و فوجی سوکیان بەکارهێنا.

لە 8/26/ بەعس هێرشێکی توندیان کردە سەر ئەم ناوچانە (هیزۆپ بۆ هیران) لە شەقلاوەوە بۆ هیران)، لە (دەربەندی گۆمە سپانەوە بۆ شاخی سەفین)، لە (سەر چاوەوە بۆ مێرگەسوورو نووسەك و بی بۆ)، لە(شاخی ماتۆکەوە بۆ کەژوست) لە (کێل کێلەوە بۆ ڕەشکی لەسەر) لە (دۆڵەرەقەوە بۆ گەرووی مەنجەڵ)و لە (خەلیفانەوە بۆ گوندی ئالانە)، لە (بەنی هەریرەوە بۆ کەپکی حەمەد ئاغا)، لە(شەکرۆکەوە بۆ شاخەسوور)،

ئەوەی جێی باسە پێشمەرگەکان لەتەواوی ئەم قۆلانەوە بەرگرییەکی بێ وێنەیان کرد.

لە 8/30دا دوژمن هێرشی کردە سەر چیای کونەکۆترو لە 1988/8/31 هێزی پێشمەرگە بەپێی پلانێکی گونجاو دوای سێ مانگە شەڕی بەرەیی فراوان کشانەوە بۆ سەرسنورەکان لەگەڵ ئەوەش چەند مەفرەزەیەك وەك پارتیزان لەو ناوچانەدا مانەوە.

لەگەڵ ئەوەی دەیان هەزار ژن و پیاوو منداڵ لەناوچەکانی (گولی، سندی، بەرواری ژوورو، نێروەی، دێکانی، دۆسکی ژوورو، مزوری ژوورو) کەدەکەونە سەر سنوری سوریاوە خۆیان لەتۆڕی ئەنفال دەربازکرد. لەگەڵ ئەوەی لە (بەرواری ژێری، دۆسکی ژێری، مزوری ژێری، بەرێگاری، نزاری، نەهلە، زێبارو ناوچەکانی دی سنوری شێخان و ئاکرێ بەبۆردومانی ژهربارانی ئەنفال و فڕۆکەکانی بەعس گیانی لەدەستداو ودەستگیرکران، هەروەها لەلایەن فەرماندەی فیرقەی (29)ەوە لەگوندی گوێزی 95 کەس و لەگوندی هەمزا 48کەس و لەگوندی کوریمە 33 کەس گوللەباران کران.

وەك ئەوەی لەشەوی 8/23/ کۆپتەرەکانی عێراق 70 گوندی ناوچەی بادینانیان بەچەکی‌کیمیایی ژەهرباران کردو زیانێکی زۆریش بەخەڵکی دەوروبەری (ئامێدی، کانی، گەلی شێروانە) گەیاند جگە لەگوندەکانی (تیکا، باوەکەفری، ڕهێنێ، گەناسکی، مێرگە تووی، سارکی، زێوە)و چەندان گوندی تر.

بەپێی راپۆرتی فەرماندەیی فەیلەقی (5)ی عێراقی (13395) کەس گیراو بوون و بەهەزاران کەسیش بێ سەروشوێن بوون. کەپێکهاتەی کوردی (موسوڵمان و مەسیحی و یەزیدی) بوون ژمارەیەکی زۆریش لەئۆردوگاکانی دەوروبەری هەولێردا کۆکرانەوە.

ئەنفالی هەشت:

بۆ دەڤەری بادینان

ژ8/25-1988/9/6 پاش ئەوەی ڕۆژانی 25ی ئاب و ڕۆژانی دوایی ڕژێم تەواوی ناوچەکانی بناری شاخی گارەی